

SPORTCHILAR DASXATINING PSIXOLINGVISTIK HUSUSIYATLARI

Ulug‘bek Ergashov

O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti
Farg‘ona filiali o‘qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada psixolingvistika - bu ilmiy fan, til va psixologiya o‘rtasidagi aloqa jarayoni. U odamlar tilni qanday egallashi, qayta ishlashi va ishlab chiqarishi, tilning kimyoviy jarayonlarga qanday ta’sir qilishini o‘rganadi. Sportchilarning nutqi psixolingvistika bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin bo‘lgan o‘ziga xos xususiyatlar haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Psixolingvistika, morfologiya, fonetika, sport, motivatsiya, qat’iyatlilik, taktika, texnika, mashg‘ulot, eksperimentlar, neyrofiziologik tadqiqotlar.

Аннотация: в данной статье психоллингвистика представляет собой процесс связи научной науки, языка и психологии. Он изучает, как люди приобретают, обрабатывают и производят язык, а также как язык влияет на химические процессы. Обсуждаются особенности речи спортсменов, которые могут быть связаны с психоллингвистикой.

Ключевые слова: Психоллингвистика, морфология, фонетика, спорт, мотивация, настойчивость, тактика, методика, обучение, эксперименты, нейрофизиологические исследования.

Abstract: in this article, psycholinguistics is a process of communication between scientific science, language and psychology. He studies how people acquire, process and produce language, and how language affects chemical processes. Specific characteristics of athletes’ speech that may be related to psycholinguistics are discussed.

Key words: Psycholinguistics, morphology, phonetics, sports, motivation, persistence, tactics, techniques, training, experiments, neurophysiological studies.

Psixolingvistika - bu ilmiy fan, til va psixologiya o‘rtasidagi aloqa jarayoni. U odamlar tilni qanday egallashi, qayta ishlashi va ishlab chiqarishi, tilning kimyoviy jarayonlarga qanday ta’sir qilishini o‘rganadi.

Psixolingvistika tilning fonetika (tovushli til), morfologiya (soʻzlarning tuzilishi), sintaksis (old qoʻshimchalar tuzilishi), semantika (soʻz va predloglarning maʼnosi) va pragmatika (tildan foydalanish va aloqa konteksti) kabi turli jihatlarini oʻrganadi.

Psixolingvistikada oʻrganiladigan asosiy savollarga quyidagilar kiradi:

1. Odamlar bolaligida tilni qanday egallaydilar?
2. Tilni tushunish va ishlab chiqarishda qanday bilish jarayonlaridan foydalaniladi?
3. Til xatolari va til bilan bogʻliq buzilishlar asosida qanday mexanizmlar yotadi?
4. Til tuzilmalari va maʼnolari bizning fikrlashimizga va dunyoni idrok etishimizga qanday taʼsir qiladi?
5. Til muloqot qilish uchun qanday ishlatiladi va biz boshqa odamlarning xabarlarini qanday izohlaymiz?

Psixolingvistika turli metod va yondashuvlardan, jumladan, psixologik eksperimentlar, neyrofiziologik tadqiqotlar, kompyuterda modellashtirish va matn korpusini tahlil qilishdan foydalanadi. Ushbu bilim sohasi keng koʻlamli ilovalarga ega, jumladan til oʻrgatish usullarini ishlab chiqish, til buzilishlarini oʻrganish va kompyuter tillarini qayta ishlash tizimlarini ishlab chiqish.

Sportchilarning nutqi psixolingvistika bilan bogʻliq boʻlishi mumkin boʻlgan oʻziga xos xususiyatlarga ega. Mana ulardan baʼzilari:

1. Ishonch va qatʼiyatlilik: Sportchilar koʻpincha oʻzlarining motivatsiyasini saqlab qolish va musobaqa oldidan oʻzlarini safarbar qilish uchun ishonchli va baquvvat nutqdan foydalanadilar. Ular "Men buni qilaman!" kabi soʻzlarni ishlatishlari mumkin. yoki "Men gʻolibman!" ijobiy munosabatni saqlab qolish uchun.

2. Ixtisoslashgan terminologiya: Turli sport turlari oʻzlarining maxsus terminologiyasiga ega boʻlib, sportchilar oʻz harakatlari va strategiyalarini tavsiflash uchun foydalanadilar. Bu taktika, texnika, mashgʻulot va sportning boshqa jihatlarini bilan bogʻliq soʻz va iboralarni oʻz ichiga olishi mumkin.

3. Motivatsion iboralar: Sportchilar diqqatini jamlash va motivatsiya qilish uchun motivatsion iboralardan foydalanadilar. Ushbu iboralar oʻzingizni yoki jamoadoshlaringizni qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan boʻlishi mumkin. Masalan, "Taslim boʻlmang!" yoki "Biz buni qila olamiz!".

4. Ritm va intonatsiya: Baʼzi sport turlarida, masalan, boks yoki tennisda, sportchilarning nutqi ritmik va intonatsion jihatdan ifodali boʻlishi mumkin. Bu ularga energiya va his-tuygʻularini taʼkidlashga yordam beradi, shuningdek, nafas olish va harakatlar ritmini nazorat qiladi.

5. Murabbiylar va hamkorlar bilan muloqot: Sportchilar mashgʻulotlar va musobaqalar davomida oʻz murabbiylari va hamkorlari bilan tez-tez muloqot qilishadi.

Ushbu muloqot strategiyalarni muvaffaqiyatli qilishga, xatolarni tuzatishga yoki oddiygina bir-birini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lishi mumkin.

6. Suhbatga tayyorgarlik: Professional sportchilar ko'pincha musobaqalardan so'ng intervyu berish zarurligiga duch kelishadi. Ular ommaviy nutq texnikasi bo'yicha o'qitilishi va ma'lumotni etkazish va hissiy holatini nazorat qilish uchun maxsus usullardan foydalanishi mumkin.

Umuman olganda, sportchilar nutqida ularning psixologik holati, motivatsiyasi va strategiyasi aks etadi. Ular o'z fikrlari va his-tuyg'ularini iloji boricha samarali ifodalash, o'zlarini va jamoadoshlarini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus til usullaridan foydalanadilar. Psixolingvistika sportchi uchun bir nechta ma'noga ega bo'lishi mumkin. Mana ulardan ba'zilari:

1. Muloqot: Psixolingvistika odamlarning nutqni qanday tushunishi va ishlab chiqarishini o'rganadi. Bu sportchiga murabbiylar, jamoadoshlar va hakamlar bilan muloqot qilishda yordam berishi mumkin. Odamlar ma'lumotni qanday talqin qilishlari va qayta ishlashlarini tushunish sportchiga muloqotda yanada aniq va samarali bo'lishiga yordam beradi.

2. Motivatsiya va konsentratsiya: Psixolingvistika so'zlar va til bizning fikrlarimiz, his-tuyg'ularimiz va xatti-harakatlarimizga qanday ta'sir qilishini ham o'rganadi. Sportchi ushbu ma'lumotlardan o'z motivatsiyasi va konsentratsiyasini boshqarish uchun foydalanishi mumkin. Misol uchun, musobaqadan oldin tasdiqlovchi bayonotlar yoki ijobiy tasdiqlardan foydalanish sportchiga yuqori motivatsiya va diqqatni jamlashga yordam beradi.

3. O'z-o'zini tartibga solish: Psixolingvistika, shuningdek, fikr va his-tuyg'ularimizni o'z-o'zini tartibga solish va nazorat qilish uchun tildan qanday foydalanishimizni o'rganadi. Sportchi ushbu ma'lumotlardan o'zini-o'zi tartibga solish strategiyalarini ishlab chiqishda foydalanishi mumkin, masalan, ijobiy o'z-o'zini yo'naltirish yoki salbiy fikrlarni qayta ko'rib chiqish, musobaqa paytida ruhiy barqarorlik va hissiy farovonlikni saqlash.

4. Jamoa bilan ishlash: Psixolingvistika sportchiga boshqa jamoa a'zolarining tili va muloqotini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bu yanada samarali jamoaviy ish, yaxshilangan muloqot va mojarolarni kamaytirishga yordam beradi.

Umuman olganda, psixolingvistika sportchiga aqliy tayyorgarligini, motivatsiyasini, konsentratsiyasini va jamoaviy ishini yaxshilash uchun til va muloqotni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. O'z fikrlaringizni tahlil qiling va tushuning: Sportchilar o'zlarining fikrlari va e'tiqodlarini tahlil qilish uchun psixolingvistik usullardan foydalanishlari mumkin, bu ularning sport natijalariga ta'sir qilishi mumkin. Bu salbiy fikrlash shakllarini aniqlashga va ularni ijobiy yoki konstruktiv narsalar bilan almashtirishga yordam beradi. Strategiyalar va taktikalarni

boshqarish: Psixolingvistik tadqiqotlar sportchilarga tilning qaror qabul qilish, rejalashtirish va musobaqa paytida strategiya va taktikalarni amalga oshirishga qanday ta'sir qilishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bu murabbiy yoki jamoadoshlar bilan samarali muloqot strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi. Motivatsiya va o'z-o'zini tartibga solish: Psixolingvistika sportchiga motivatsiyasini boshqarish, o'zini o'zi boshqarish va maqsadlarga erishish uchun vositalarni taklif qilishi mumkin. Aniq maqsadlar, harakat rejalari va motivatsion bayonotlarni shakllantirish uchun tildan foydalanish sportchiga diqqatini jamlashda va muvaffaqiyatga erishishda qat'iyatli bo'lishga yordam beradi. Bular sportchi uchun psixolingvistikaning ahamiyati haqidagi bir nechta xulosalar. Umuman olganda, psixolingvistika aloqa, fikrlash, motivatsiya va o'z-o'zini tartibga solishni yaxshilashda foydali bo'lishi mumkin, bu esa pirovardida sport samaradorligini oshirishi mumkin.

ADABIYOTLAR.

1. Axmanova O.S. Lingvistik atamalar lug'ati. M., "Boyqushlar. Entsiklopediya", 1966yil.
2. Zalevskaya A.A. Inson tili mexanizmining ishlash qonuniyatlarini o'rganishga integratsiyalashgan yondashuv to'g'risida // Psixolingvistika uchun masofaviy o'qitish serveri www.csa.ru
3. Leontiev A.A. Psixolingvistika asoslari. M.: "Sensiz", 1999 yil.
4. Mirzayeva, D., & Ergashov, U. B. (2023). DASTXAT MATN SIFATIDA. *Бюллетень студентов нового Узбекистана*, 1(5 Part 2), 60-62.
5. Ergashev, U. B. (2023). SPORTCHILAR FAOLIYATI DAVOMIDA XORIJIY TILLARNING O'RNINI VA AHAMIYATI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(11), 387-390.
6. Ulug'bek, E. (2023). DASTXAT MATNLARIDA MUHOJAT SHAKLLARINING QO'LLANISHI. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 15, 453-459.
7. Nurmatova, M., Ergashov, U. B., & Ergasheva, S. (2023). PRAGMALINGVISTIKANING SHAKLLANISHI VA O'RGANILISHI. *Бюллетень педагогов нового Узбекистана*, 1(5 Part 2), 23-24.
8. Usmonova, D., & Ergashov, U. B. (2023). DASTXAT MATNLARINING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI. *Наука и инновация*, 1(7), 18-20.
9. Ergashov, U., & Rahimov, Z. (2023, May). SIGNATURE AND ITS RELATIONSHIP TO SPEECH STYLES. In *International Conference on Business Management and Humanities* (Vol. 1, No. 1, pp. 68-69).